

Nr 117

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 9 mars 1956.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels antaga härvid fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås i fråga om riksbankens sedelutgivning, att vissa undantagsbestämmelser från lagen för Sveriges riksbank skall gälla jämväl för tiden den 1 juli 1956—den 30 juni 1957. Enligt vid propositionen fogat lagförslag må riksbanken utgiva sedlar till belopp av högst 6 000 miljoner kronor. Det nuvarande maximibeloppet utgör 5 800 miljoner kronor.

Vidare föreslås, att riksdagen måtte medgiva att riksbanken även för tiden från och med den 1 juli 1956 till och med den 30 juni 1957 fritages från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse.

Förslag
till
Lag
med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning

Häri genom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1956 till och med den 30 juni 1957 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst sextusen miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dyligt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars
1956.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 18 januari 1956 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning rörande fortsatt provisorisk lagstiftning om riksbankens sedelutgivning ävensom hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande avgivits av *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

Gällande lagstiftning m. m. Jämlikt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) äger riksbanken utgiva sedlar till det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, samt därutöver till ett belopp av 350 miljoner kronor. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar erhålla bemyndigande att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 miljoner kronor. Så snart ske kan skall dock den utelöpande sedelmängden nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgivits med stöd av sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall den del av bankens utelöpande sedlar, som överstiger bankens metalliska kassa, motsvaras av vissa i sistnämnda paragraf angivna tillgångar, den s. k. supplementära sedeltäckningen, nämligen

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer ävensom sådana andra inhemska obligationer, som noteras å utländsk börs;
- c) på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guldmynnt och omyntat guld, som icke enligt 11 § inräknas i metalliska kassan;
- d) växlar, betalbara inom eller utom riket;

e) hos bank eller bankir på utrikes ort i räkning innestående, inom sex månader till betalning förfallna medel, efter avdrag av riksbankens skuld i dylik räkning;

f) medel, utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer, som omförmåles under a) och b), samt, intill ett belopp av etthundra miljoner kronor, mot annan säkerhet.

Såsom riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet samt dessutom, intill ett belopp motsvarande femton procent av hela metalliska kassan, banken tillhörigt, på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guld. I 11 § andra stycket stadgas, att metalliska kassan ej må bibehållas vid lägre belopp än 150 miljoner kronor.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, modifierades de enligt riksbankslagen gällande bestämmelserna temporärt med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men erhöll därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1948. Lagen i fråga utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av en fullmaktslag, tillämplig vid krig eller krigsfara, vari riket befann sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelades med stöd av 1939 års lag, innebar följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen angående metalliska kassan temporärt ur kraft. I sagda kungörelse förordnades, att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen givna begränsningarna för sedelutgivningsrätten, vilka sammanhänge med guldets placering, hade nämligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning, som ur säkerhetssynpunkter varit mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, varigenom ökning medgavs av det belopp, varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen finge överstiga dubbla summan av metalliska kassan. Genom *kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades sålunda nämnda belopp från 350 till 1 400 miljoner kronor. Genom *kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades beloppet till 2 500 miljoner kronor.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes med *lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

I sistnämnda lag stadgades, att under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 skulle, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen funnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen att riksbanken finge utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Konungen finge, om riksdagen ej vore samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Konungen lämnat medgivande skulle, därest detsamma icke godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmünt och omyntat guld (3 §).

1948 års lag, som enligt vad förut sagts gällde för tiden intill utgången av juni månad 1949, har sedermera successivt ersatts med ny lagstiftning, varvid maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser meddelas i *lagen den 3 juni 1955, nr 310*. Maximibeloppet för sedelutgivningen bestämmes däri till 5 800 miljoner kronor.

Vissa uppgifter rörande sedelutgivningsrätten och sedelomloppet under åren 1948—1955 har sammanställts i en tabell, vilken såsom *Bilaga* fogats vid detta protokoll.

Beträffande riksbankens frihet från *skyldigheten att inlösa sedlar med guld* gäller för närvarande kungörelsen den 3 juni 1955, nr 311. Enligt denna medgives banken för tiden till och med den 30 juni 1956 befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1951 hemställde fullmäktige i riksbanken, att Kungl. Maj:t måtte underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1949 års riksbankslagskommitté utarbetat förslag. Förslaget innebar, förutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen, att ändrade grunder för sedelutgivningsrätten skulle införas. Sålunda skulle någon övre gräns för sedelutgivningen icke fastställas. Ej heller i övrigt skulle några »spärrar» för sedelutgivningen föreligga utöver den begränsning, som innefattades i de speciella stadgandena om de tillgångar riksbanken genom sina rörelsegrenar ägde förvärva och den bestämmelse som närmare kvalificerade vissa av dessa tillgångar som täckningssgilla samt en allmän bestämmelse om att riksban-

ken i all sin verksamhet hade att verka för uppnåendet av de penning- och valutapolitiska direktiv som uppställdes av riksdagen. Förslaget mötte, såvitt gällde sedelutgivningsrätten, invändningar såväl hos reservanter bland bankofullmäktige som hos remissinstanserna. I den proposition (nr 181) till 1951 års riksdag, varigenom förslag till förnyad temporär lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning framlades för riksdagen, förklarade sig departementschefen icke beredd att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan, hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras men anmälde sin avsikt att senare taga spørsmålet under närmare övervägande. Eventuellt skulle det — framhöll departementschefen — därvid visa sig lämpligt att tillkalla särskilda sakkunniga för ytterligare utredningar i ämnet.

Efter vederbörligt bemyndigande tillkallades sedermera den 13 november 1951 sakkunniga med uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning. I utredningsdirektiven framhölls, att utredningens uppgift i stort sett borde begränsas till att avse den del av det av riksbankslagskommittén framlagda förslaget till riksbankslag, som hade samband med sedelutgivningen. Efter fullgjort uppdrag har de sakkunniga, med skrivelse den 3 november 1955, överlämnat betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor (SOU 1955: 43). I betänkandet har de sakkunniga anslutit sig till den av 1949 års riksbankslagskommitté intagna ståndpunkten, att sedeltäckningsbestämmelserna i nuvarande riksbankslag bör upphävas utan att ersättas med några motsvarande bestämmelser. De sakkunniga har vidare föreslagit definitivt upphävande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. De framlagda författningsförslagen innefattar bl. a. vissa ändringar i § 72 regeringsformen.

De sakkunnigas betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling.

Bankofullmäktiges framställning. I sin förenämnda skrivelse den 18 januari 1956 har fullmäktige i riksbanken hemställt, att gällande lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning erhåller förlängd giltighet intill utgången av juni månad 1957 och att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten därvid höjes till 6 000 miljoner kronor. Fullmäktige har vidare hemställt att riksbanken även under tiden den 1 juli 1956—den 30 juni 1957 fritages från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelsen påpekar fullmäktige, att det är uteslutet att de av de sakkunniga föreslagna ändringarna i § 72 regeringsformen kan komma till stånd före den 1 juli innevarande år och att det icke heller torde vara möjligt att genomföra en ny riksbankslag före denna tidpunkt. Frågan om fortsatt giltighet av den provisoriska lagstiftningen om befrielse från guldinlösnings-skyldigheten och om riksbankens sedelutgivningsrätt måste därför — framhåller fullmäktige — upptagas till prövning.

Såvitt avser *sedelutgivningsrätten* uttalar fullmäktige, att det — i avvaktan på ett ställningstagande till de sakkunnigas förslag — torde saknas anledning att frångå systemet med ett maximum för riksbankens sedelutgivning. Fråga blir då endast huruvida en höjning av det nu gällande maximumbeloppet, 5 800 miljoner kronor, är påkallad. I detta hänseende lämnar fullmäktige vissa uppgifter rörande den utelöpande sedelmängden år 1955. Vid utgången av år 1955 utgjorde sålunda beloppet av utelöpande sedlar 5 319 miljoner kronor. Det högsta beloppet under året förelåg emellertid den 23 december och utgjorde 5 439 miljoner kronor, medan det lägsta — 4 459 miljoner kronor — registrerades den 23 mars. När sedelomloppet var som störst, förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om cirka 360 miljoner kronor eller omkring 6,6 %. I vad avser de närmare förändringarna under året ges i övrigt följande redogörelse.

Under år 1955 har jämfört med föregående år den procentuella ökningen av beloppet utelöpande sedlar vid rapportdagarna varierat mellan 3,8 % och 8,1 %. Under årets första kvartal låg ökningen i stort sett mellan 5 och 6 %. Under tiden fram till halvårsskiftet steg procenttalet — sannolikt på grund av de retroaktiva löneutbetalningarna och den därav orsakade tillfälligt ökade omsättningen — och utgjorde omkring halvårsskiftet 7 à 8 %. De skärpta kreditrestriktionerna och uppbromsningen av den ekonomiska aktiviteten medförde därefter en relativ minskning av företagets och allmänhetens transaktionskassor, vilket bl. a. kom till uttryck i en successiv nedgång av ökningsprocenten. Denna nådde i början av november årets bottennivå eller 3,8 %. De under 1955 tidigare än föregående år utbetalda och något större returskattemedlen, vilka icke i förväntad omfattning synas ha insatts hos bankerna utan kvarstannat hos allmänheten i form av ökat sedelinnehav, samt den livliga julhandeln medförde en avsevärt kraftigare höjning av beloppet utelöpande sedlar än under samma period 1954; för rapportdagen den 7 december utgjorde procentsiffran för höjningen 7,8 %. Att denna stegring endast var av tillfällig natur framgår av att den procentuella ökningen jämfört med föregående år vid de två sista rapportdagarna i december åter understeg 5 %. Per ultimo december var ökningen 4,6 %.

Det är enligt fullmäktige icke möjligt att nu bedöma, huruvida den marginal för ytterligare sedelutgivning — ca 360 miljoner kronor — som förelåg den 23 december 1955, blir tillräcklig under nästa budgetår. Så mycket torde emellertid kunna sägas att den i varje fall icke kan beräknas lämna utrymme för den reserv om 300 miljoner kronor, som förenämnda sakkunniga ansett böra föreligga för att möta sådana eventuella ökningarna i sedelbehovet, vilka sammanhänger med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor m. m. För att hålla en tillräcklig reserv för dylika ändamål synes det fullmäktige påkallat, att maximumbeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt höjes till förslagsvis 6 000 miljoner kronor. Det tillägges, att för innevarande budgetår föreligger en marginal av omkring 610 miljoner kronor i jämförelse med högsta siffran för sedelomloppet under närmast föregående budgetår, 5 189 miljoner kronor, vilken siffra registrerades den 23 december 1954.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har för sin del tillstyrkt vad bankofullmäktige sålunda föreslagit.

I detta sammanhang vill jag nämna, att bankofullmäktige i ett den 9 februari 1956 avgivet yttrande över betänkandet rörande riksbankens sedelutgivningsrätt förklarar sig icke nu kunna taga ställning till de sakkunnigas förslag. Av innehållet i yttrandet må här återgivnas följande.

Fullmäktige ha förutsatt, att i samband med en ändring av bestämmelserna om sedelutgivningsrätten en allmän revision även av 1934 års riksbankslag bör vidtagas. Utvecklingen sedan 1951, vilken bl. a. inneburit en ytterligare betoning av riksbankens ställning som centralbank, nödvändiggör emellertid en översyn av det av 1949 års riksbankslagskommitté framlagda förslaget. Denna översyn har nu igångsatts, och resultatet kommer att sedermera överlämnas till Kungl. Maj:t. Det synes med anledning härav enligt fullmäktiges mening vara lämpligast, att fullmäktige icke nu taga ställning till de av sedelutgivnings-sakkunniga framlagda förslagen, utan att detta sker först i samband med att konkreta förslag till revision även av övriga delar av riksbankslagen föreligga.

Departementschefen. Beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt gäller för närvarande — i stället för vad i 1934 års riksbankslag är i motsvarande hänseende stadgat — föreskrifterna i lagen den 3 juni 1955 (nr 310) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa innebär, bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst 5 800 miljoner kronor. 1955 års lag, som gäller intill utgången av juni månad 1956, har — liksom den föregående lagstiftningen på området — tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Det förslag till ny riksbankslag som år 1951 framlades av fullmäktige i riksbanken innefattade — såsom av det föregående framgått — också en ny reglering av sedelutgivningsrätten. Då emellertid denna fråga ansågs kräva ytterligare överväganden tillkallades särskilda sakkunniga för en översyn av bankofullmäktiges förslag i berörda delar. De sakkunniga avlämnade i november 1955 efter fullgjort uppdrag betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor. I ett över nämnda betänkande avgivet yttrande har bankofullmäktige förklarar sig icke vara beredda att taga ställning till de framlagda förslagen, innan en inom riksbanken nu påbörjad allmän överarbetning av riksbankslagen slutförts och hela frågan om ny riksbankslagstiftning kan prövas i ett sammanhang. Då en mer definitiv reglering av sedelutgivningen i varje fall icke hinner genomföras före den 1 juli innevarande år har fullmäktige hemställt, att den provisoriska lagstiftningen i ämnet förlänges för ytterligare ett år och att maximibeloppet för sedelutgivningen därvid höjes från 5 800 miljoner kronor till 6 000 miljoner kronor. Fullmäktige i riksgäldskontoret har icke haft något att erinra mot bankofullmäktiges hemställan.

På de skäl fullmäktige i riksbanken anfört tillstyrker jag att de särskilda bestämmelserna rörande riksbankens sedelutgivningsrätt gives fortsatt giltighet för ytterligare ett år. Av vad fullmäktige i riksbanken anfört synes framgå att en viss utvidgning av sedelutgivningsrätten är påkallad. I likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret har jag icke någon erinran mot förslaget att höja maximibeloppet till 6 000 miljoner kronor. Jag förordar sålunda, att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1956—den 30 juni 1957 meddelas genom en särskild lag, utformad i överensstämmelse med 1955 års lag i ämnet med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjes till 6 000 miljoner kronor.

Vad slutligen beträffar guldinlösningsskyldigheten förordar jag i enlighet med bankofullmäktiges förslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1956 till och med den 30 juni 1957 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga nyssnämnda lagförslag,

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1956 till och med den 30 juni 1957 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Olof Lindberg

**Uppgifter angående sedelomloppet och sedelutgivningsrätten under
åren 1948—1955**

År	Utelöpande sedelmängd		Max. under året		Max. i % av medeltalet	Sedelutgivningsrätt		Procentuell ökning i förh. t. föregående år av	
	i medeltal milj. kr.	ultimo dec. milj. kr.	milj. kr.	registrerat den		under tiden	milj. kr.	genomsnittliga sedelmängden	sedelmängdens max.
1948	2 834	3 113	3 113	31/12	110	1/7 — 31/12	3 200	7	8
1949	3 015	3 287	3 287	31/12	109	1/1 — 30/6	3 200	6	6
1950	3 200	3 513	3 513	31/12		1/7 — 31/12	3 500		
1951	3 568	4 090	4 119	22/12	115	1/1 — 30/6	3 500	12	17
						1/7 — 19/12	4 100		
1952	4 106	4 577	4 663	23/12	114	20/12 — 31/12	4 400	15	13
						1/1 — 30/6	4 400		
1953	4 395	4 835	4 919	23/12	112	1/7 — 31/12	4 800	7	5,5
						1/1 — 15/12	4 800		
1954	4 618	5 087	5 189	23/12	112	16/12 — 31/12	5 100	5	5,5
						1/1 — 30/6	5 100		
1955	4 885	5 319	5 439	23/12	111	1/7 — 31/12	5 500	6	5
						1/1 — 30/6	5 500		
						1/7 — 31/12	5 800		